

Diarienummer: Ju2016/06811/L5

Föreningen Tillsammans Yttrande till SOU 2016:60 “Ett starkare skydd för den sexuella integriteten”

Föreningen Tillsammans är i regel mycket positiva till sexualbrottskommitténs betänkande och välkomnar varmt förslaget om frivillighet och oaksamhet. Vi ställer oss även bakom att brott som begås på internet skall ses som lika grova som om de hade skett utanför internet.

Vi är dock mycket kritiska till förslaget gällande ny brottsbeteckning av brottet våldtäkt och sexuellt tvång. I vårt remissvar kommer vi därför att fokusera främst på förslaget ny brottsbeteckning.

5.4 – 5.5 Gällande ny brottsbeteckning av brottet våldtäkt och sexuellt tvång

I utredningen används argumentet att våldtäkt skulle ge sken av att det fortfarande ställs krav på att gärningen ska ha genomförts av våld. Detta tror inte vi då debatten kring frivillighet blivit så stor i media och kunskapen om den nya lagen baserad på frivillighet är redan stor. Det vi dock ser som en fara är att rubrikerna i media snarare kommer kretsa kring att våldtäkt byts mot sexuell övergrepp vilket signalerar att brottet är att se som mindre allvarligt. Detta är även något som framkommit i en undersökning vi genomförde förra hösten, mer om det nedan. Även om det inte är intention hos utredarna så kan det tyvärr vara den konsekvens som lagförslaget får hos allmänheten.

Det som ligger till grund för det nya lagförslaget är att våldtäkt tycks missvisande då våld sällan är inblandat. Här håller vi dock inte med. De flesta fall innehåller inte fysiskt våld, emellertid så tycks utredningen ha missat att termen våld är betydligt bredare än bara fysiskt våld. Per Isdals (Alternativ til Vold 2002) definition av våld är universellt använd och öppnar upp för våld som ett betydligt bredare begrepp.

”Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något som den vill”

Utifrån Isdals definition är det självklart att våldtäkt är en våldsytring, oavsett om fysiskt våld ingår eller inte.

Vi ser dessutom ett stort problem i att man har en förtröstan i att enbart förändringen av ett ord skall räcka för att samhällets förutfattade föreställning av vad våldtäkt är skall förändras. Att byta term är en lätt genväg som högst troligen inte kommer ge det resultat som verkar vara intentionen. Istället bör ökade resurser läggas på att förklara våldtäkt och våldsbegreppets vida definition.

Vi bör också ställa oss frågan för vem vi gör förändringen. I utredningen hänvisas det till allmänhetens uppfattning om brottet, och att denna skiljer sig från ordets betydelse (SOU 2016:60 s 189). Vi ifrågasätter hur utredarna tagit reda på allmänhetens uppfattning då källhänvisning saknas men också då den stereotypa syn på våldtäkt som enbart överfall som finns hos vissa framförallt beror på bristande kunskap och inte på brottsbeteckningen. Om vi dessutom skall använda liknande typ av argumentation finns det en rad brott där brottsbeteckningen bör förändras för att stämma överens med "allmänhetens" uppfattning av brottet. Emellertid tror vi att det ligger mer kraft och mer möjligheter i att förändra samhällets föreställning genom att utbilda och sprida kunskap än att förändra ordet.

I utredningen hänvisas det också mycket till att förövaren skall känna igen sig i handlingen och att sexuellt övergrepp därför är ett bättre ord. Med detta argument finns en rad olika problem. För det första bör lagen främst finnas till för att skydda dem som utsatts, och inte förövaren. Att byta till det föreslagna sexuellt övergrepp skulle innebära att det som tidigare kallats våldtäkt skulle gå från att innehålla våld till att beskrivas som en sexuell handling. Detta är ett håll mot den utsatta som inte upplever det som sexuellt utan som en våldshandling mot den kroppsliga integriteten.

Inte heller för förövare är handlingen sexuell i de allra flesta fall. Feministisk forskning, däribland intervjustudier med förövare, har visat att övergreppen i grunden handlar om makt och dominans, inte om sexualitet (NCK). Utifrån detta blir det märkligt att benämna handlingen som sexuellt övergrepp då det varken är en sexuell handling för förövare eller utsatt.

Det finns redan idag en stor stigmatisering kring våldtäktsutsatta då de inte tas på allvar eller där det de utsatts för i värsta fall bagatelliseras eller negligeras. Genom att byta ut ett ord som har en större tyngd till något svagare är vår farhåga att denna stigmatisering endast kommer att förstärkas. Förslaget om ordändringen innebär en risk att den utsattas upplevelse av brottet förminsкас och att de utsattas trauma och kränkning inte överensstämmer med det ord som beskriver gärningen. Att råda bot på de stereotypa bilderna av ett brott genom att ersätta ordet våldtäkt med sexuella övergrepp är närmast ett led i att bemöta förövaren.

Vi begriper upphovet till förslaget men vi sätter oss emot tillvägagångssättet och ser inte hur det ska kunna ge den effekt man hoppas på. Det behövs istället läggas mer resurser på att jobba med utbildning och kunskapshöjande insatser för att skapa en större förståelse för vad en våldtäkt faktiskt är.

Våldtäkt – stigmatiserande eller stärkande?

Ett annat argument för att ändra brottsrubriceringen är att termen "våldtäktsoffer" är stigmatiserande och riskerar att bli en identitet för den utsatta. Förespråkare för en förändring menar att det skulle vara bättre att säga att en person har utsatts för sexuellt övergrepp för att på så sätt lägga fokus på förövaren och inte göra gärningen till en del av identiteten. Detta kan dock uppnås genom att säga att personen har "utsatts för våldtäkt" istället för att använda ordet "offer".

Dessutom finns det många utsatta som också menar att det är bra att ordet är tungt och inte tas på lätt då det ger en känsla av upprättelse då en som utsatt kan ta ordet i sin mun och applicera det på det en utsatts för. Det kan snarare i den bemärkelsen fungera som stärkande.

Föreningen Tillsammans är en brukarorganisation för individer som utsatts för våldtäkt och andra

former av sexuellt våld. Våra medlemmar är av den åsikten att begreppet våldtäkt för dem snarare fungerat som stärkande och de ser en fara i att termen sexuellt övergrepp snarare kommer trivialisera det som de utsatts för.

Under hösten 2016 genomförde vi en enkätundersökning där 283 personer som uppgett att de utsatts för någon form av ofrivillig sexuell handling deltog. Då de fick frågan vilket av de två begreppen sexuellt övergrepp och våldtäkt som de tror att samhället ser som mest allvarligt, svarade 85 % av de tillfrågade att de tror att samhället ser våldtäkt som ett allvarligare begrepp.

Upplevelsen av brottet minskar knappast genom att ett ord byts ut mot ett annat mindre laddat ord. Tvärtom så behöver brottsutsatta få kunna beskriva det fruktansvärda genom att använda ordet våldtäkt vare sig det varit fysiskt våld inblandat eller inte. Våldtäkten lämnar sällan synligt kroppsliga spår men det leder alltid till psykologiskt trauma hos den person som utsatts. Exempelvis visar forskning att Post Traumatiskt Stressyndrom (PTSD) är en vanlig reaktion hos många som utsatts, något som både kan påverka förmågan att studera, arbeta eller inleda relationer. Individer som utsatts för våldtäkt bär ofta med sig de själsliga såren resten av livet vilket måste tas i beaktande då man diskuterar brottets allvarlighet.

Fler anmälningar eller inte?

I Kanada genomfördes på 80-talet en liknande förändring som utredningen föreslår där rape blev sexual assault. En av förhoppningarna bakom ändringen var att fler skulle anmäla då rape tidigare setts som stigmatiserande. Det fanns även en förhoppning att fler skulle känna igen det de utsatts för i brottsbeteckningen. Detta ledde dock inte till fler anmälningar. (Kwong-leung Tang 1998; Makin, Kirk 2013)

Slutsatsen en skulle kunna dra från detta är att det inte är termen i sig som avgör om en anmäler ett brott eller inte, utan ett flertal andra anledningar som; kunskap om att det som skett är brottsligt och att en har rätt att anmäla, rädsla att inte bli bra bemött eller rädsla för förövaren. Ytterligare faktor som troligtvis påverkar anmälningsbenägenheten är sannolikheten att det hela leder till fällande dom. Idag vet vi att det är en ytterst liten del av alla anmälda våldtäkter, och andra sexualbrott, som leder till fällande dom.

Med detta sagt kan vi alltså säga att det finns små indikationer på att förändring av ord skulle leda till fler anmälningar. Det som snarare skulle leda till fler anmälningar är ökad kunskap hos allmänheten, framförallt ungdomar, om vilka rättigheter en har och vilka handlingar som enligt lagen är brottsliga. Där kommer den nya lagen som föreslås baseras på frivillighet underlätta och då tror vi att begreppet som används för att beskriva brottet inte är det som avgör om en anmäler eller ej. Emellertid finns risken att det leder till att sexuellt övergrepp nu kan komma att ses som något lindrigare vilket vi förklarat ovan.

Sexuellt tvång föreslås bli sexuell kränkning

De argument vi framfört ovan kan också tillämpas på den förändring som föreslås göras vad gäller sexuellt tvång som skall bli sexuell kränkning. Framförallt ställer vi oss skeptiska till ordet kränkning som av många idag kan upplevas som ett "lätt" ord och i vissa stunder till och med används för att trivialisera händelser. Exempelvis används termen kränkt ofta i sammanhang som "vita kränkta män" då som ett hån med ironisk underton. Att då sätta ordet kränkt i en brottsbeteckning riskerar att förlöjliga brottet.

Vi ser inga problem med att brottet fortfarande kallas för sexuellt tvång då det är just tvång det handlar om, då någon gjort något mot dig mot din vilja. Detta är för oss utan tvekan tvång. Vi tror dessutom att ordet tvång ses som tyngre och allvarligare än ordet kränkning. Därför anser vi att sexuellt tvång borde finnas kvar som brottsrubricering.

Sammanfattning

För att sammanfatta argumentationen så tycker vi att utredningens förslag grundas i en tunn argumentation där det saknas ett bredare perspektiv. Vi upplever att ingen hänsyn tagits till utsatta och deras behov. Det saknas en djupare förståelse för vad förändringen kan innebära för utsatta framförallt i form av att sexuellt övergrepp/sexuell kränkning riskerar att upplevas som mindre allvarligt.

Vår förhoppning är att regeringens proposition kommer föreslå att begreppen våldtäkt och sexuellt tvång blir kvar men med förändring i vad brotten innebär, där oaktsamhet och frivillighet som skall uttryckas blir centralt.

5.5.2 Om frivillighet som skall uttryckas

Föreningen Tillsammans ställer sig mycket positiva till att utredningen föreslår en sexualbrottslagstiftning som bygger på att frivillighet måste komma till uttryck. Att det är ett ja som är det väsentliga och inte ett nej kommer göra en stor skillnad i hur samhället uppfattar brottet (som vi vill kalla våldtäkt enligt argumentationen ovan). Vi vet också att uttrycka nej är betydligt svårare än att inte säga ja, därför är detta en förändring som skulle innebära mycket för de utsatta och deras skydd skulle stärkas.

Vi säger inte nej ens i enkla situationer. Hur många av oss säger ”nej, jag vill inte träffa dig” till en vän som vill ses över en fika? Vi säger saker som ”det vore trevligt men jag har så mycket jobb” eller ”jag som redan har lovat x att träffas”. Dessa fraser fungerar alldeles utmärkt, mottagaren vet vad vi vill ha sagt.

Ju mer pressad en människa blir desto svårare blir det för hen att säga nej. Det blir ännu svårare att säga nej om det är en person som har makt över oss som ber oss om något. Utifrån detta är vi mycket glada över att det är just ett JA som är det centrala och inte ett nej.

5.8 Synnerligen grovt brott

Föreningen Tillsammans avfärdar förslaget om gradindelning av brottet våldtäkt/sexuellt övergrepp. Att utsätta någon för våldtäkt/sexuellt övergrepp är alltid grovt. Rubriceringen synnerligen grov riskerar att urholka den normerande kraften som finns i lagen.

En gradindelning ger signaler att vissa våldtäkter/sexuella övergrepp anses som mindre straffvärda än andra och att det eventuellt kan finnas ett mått av frivillighet i vissa fall. Den attitydförändring som lagstiftarna syftar att uppnå måste återspegla sig i rättstillämpningen av lagstiftningen. Att våldta någon/utsätta någon för sexuella övergrepp är alltid en grov handling och detta bör också återspeglas i lagen.

Med detta motsätter vi oss all form av gradindelning av brottet, inte enbart förslaget om synnerligen grovt brott.

5.9 Oaktsamhetsansvar vid sexualbrott

Föreningen Tillsammans välkomnar ett införande av oaktsamhetsansvar när det gäller sexualbrott där ansvar läggs på förövaren. Vår uppfattning är att oaktsamhetsansvar bör tillämpas i alla brott som nämns i kapitel 6 BrB. Vi anser även att all oaktsamhet bör göras straffbar och inte enbart påtaglig oaktsamhet.

Att all form av oaktsamhet blir straffbar är extra viktigt vid våldtäkter/övergrepp i nära relation där signalerna för motstånd utåt sett kan vara mer eller mindre tydlig. Dessutom är det så att den utsatta i en nära relation ofta blir nedvärderad vilket gör att hen inte upplever sig ha makten att säga ifrån. I fall som detta blir ett oaktsamhetsansvar från förövaren extra viktig.

6.5 Målsägandebitråde

Som en brukarorganisation för utsatta har vi gång på gång sett hur utsatta för sexuellt våld inte får sina rättigheter tillgodosedda när det gäller rätten till ett målsägandebitråde. Allt för ofta tar det mycket lång tid att få ett målsägandebitråde och det är ofta som målsägandebiträdet inte har den kompetens som krävs för att både kunna bemöta den utsatta och vara kunnig i sakfrågan. Vi ställer oss därför mycket positiva till förslaget om att endast de med kunskap, erfarenheter och personliga egenskaper som är lämpade för uppdraget skall kunna utses som målsägandebiträden i dessa brott.

Vi är också mycket positiva till utredningens förslag om att frågan om förordnande av målsägandebitråde skall prövas omedelbart då förundersökning inleds eller återupptas.

Vi har också varit med om att flera av våra medlemmar någon vecka innan rättegång inleds har fått samtal från sitt målsägandebitråde om att hen fått förhinder och nu utser en annan person från samma byrå att hantera fallet. För den utsatta är detta ofta otroligt traumatiskt då det gäller så pass grova och integritetskränkande brott. Att tvingas berätta för ytterligare en person är oftast svårt, jobbigt och något som bör undvikas i största möjliga mån. Framförallt har vi sett att detta är en problematik som finns hos de riktigt stora byråerna som åtar sig många fall där de blir målsägandebiträden. Att rätten skall ge tillstånd för att sätta ett annat ombud i sitt ställe tror vi är en viktig åtgärd för att säkerställa att den utsatta känner sig tryggare men också att målsägandebiträden endast åtar sig den mängd uppdrag som hen klarar av.

Stockholm 2017-01-24

Föreningen Tillsammans genom

Emma Blomdahl
ordförande